

การประเมินตนเอง (Self-Assessment)

อรนุช ศรีสะอาด¹

การประเมินตนเอง เป็นรูปแบบแนวใหม่ที่เกิดขึ้นในประเทศสหรัฐอเมริกา โดย Jean Piaget เป็นผู้นำแนวคิดของการประเมินตนเองมาใช้เป็นคนแรก ในช่วงต้น ค.ศ.1900 Jean Piaget ได้นำแนวคิดทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ (Constructivist Theory) ที่เชื่อว่าการเรียนรู้เป็นกระบวนการทำกิจกรรมและสร้างแนวคิดใหม่ ๆ บนพื้นฐานความรู้เดิมของแต่ละบุคคลมาพัฒนาแนวคิดการประเมินตนเอง โดยการศึกษาพฤติกรรม การปฏิบัติสัมพันธ์ของเด็กกับสิ่งแวดล้อมรอบๆตัว แล้วพัฒนาเป็นแนวคิดการประเมินตนเอง ซึ่งภายหลังแนวคิดนี้ได้รับการศึกษาเพิ่มเติมและได้รับการสนับสนุนแนวคิดดังกล่าวเพิ่มมากขึ้นจากนักจิตวิทยาหลายท่านในระยะต่อมา เช่น บรูเนอร์และการ์ตเนอร์ (Vygostky Bruner และ Gardner) ในปัจจุบัน มีการนำมโนทัศน์ของการประเมินตนเองไปใช้อย่างแพร่หลายและหลากหลายสาขาวิชาชีพ มีการนำไปใช้ตั้งแต่ระดับบุคคล กลุ่มบุคคล องค์กรระดับปฏิบัติ ไปจนถึงองค์กรระดับนโยบาย แสดงให้เห็นถึงบทบาท ความสำคัญและการเป็นที่ยอมรับอย่างแพร่หลายของการประเมินตนเอง รวมถึงความเคลื่อนไหวในมิติใหม่ของการพัฒนาวิชาชีพ (Professional Development) หลายแขนง เช่น การบริหารธุรกิจ การพยาบาล การศึกษา ฯลฯ การประเมินตนเองที่ใช้กันอยู่มีชื่อเสียอยู่หลายชื่อ เช่น Self-evaluation Self-assessment Self-assessing หรือ Self-report แต่โดยหลักการแล้วการประเมินตนเอง เป็นกระบวนการที่มุ่งให้บุคคลเกิดการทบทวน ไตร่ตรอง การปฏิบัติงาน (Revise) สะท้อนความคิด (Reflection) และนำไปสู่การพัฒนา (Improvement) ในภาระหน้าที่ของตนอย่างต่อเนื่องเป็นวัฏจักร (Cycle) (อวยพร เรื่องตระกูล และสุนทรพจน์ ดำรงพานิช. 2551)

ซึ่งการประเมินตนเองได้รับความสนใจมากขึ้น และมีผู้ให้ความหมายของการประเมินตนเองในด้านการศึกษาไว้หลายท่านดังนี้

Boud (1995) ได้ให้ความหมายของการประเมินตนเอง ว่าเป็นการอธิบายถึงมาตรฐานและ/หรือเกณฑ์ เพื่อใช้ในการประเมินการปฏิบัติงานและตัดสินใจเกี่ยวกับขอบเขตซึ่งนักเรียนสามารถปฏิบัติได้ตามเกณฑ์และมาตรฐานที่กำหนดไว้

เครือข่ายการประเมินเคมบริดจ์ (The Cambridge Assessment Network) ให้ความหมายการประเมินตนเอง (Self-assessment) ว่าเป็นกระบวนการซึ่งนักเรียนประเมินระดับความสามารถของตนเอง โดยการทำแบบทดสอบที่จัดการด้วยตนเองหรือโดยวิธีการอื่นเช่น แบบสอบถามหรือแบบตรวจสอบรายการ (<http://www.assessnet.org.uk/>)

สารานุกรมวิกิพีเดีย (Wikipedia) ให้ความหมายว่า การประเมินตนเอง (Self-assessment) ทางการศึกษาเป็นเรื่องเกี่ยวกับการตัดสินใจของนักเรียนในงานตนเอง การตัดสินใจวัดและประเมินสามารถทำได้โดยนักเรียนจากการเขียนเรียงความ รายงาน โครงการ การนำเสนองาน การปฏิบัติ การวิจัยและการทดสอบ การวัดและประเมินตนเองมีคุณค่าอย่างมากในการช่วยนักเรียนวิเคราะห์งานตนเอง และรูปแบบการตัดสินใจ

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประจักษ์ภาควิชาวิจัยและพัฒนาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

เกี่ยวกับจุดแข็งและจุดอ่อน เหตุผลที่ชัดเจนของการวัดและประเมินตนเองคือการนำไปใช้ในกระบวนการวัดและประเมินระหว่างเรียนมากกว่าการประเมินรวบยอด (<http://en.wikipedia.org/wiki/Self-assessment>)

Klenowski (1995 ; อ้างถึงใน John A. Ross, 2006) ได้ให้นิยามว่า “การประเมินตนเองเป็นการประเมินหรือตัดสินคุณค่าของการปฏิบัติของบุคคลคนหนึ่งและอธิบายภาพจุดแข็ง จุดอ่อนเพื่อการปรับปรุงผลการเรียนรู้ของบุคคลนั้น”

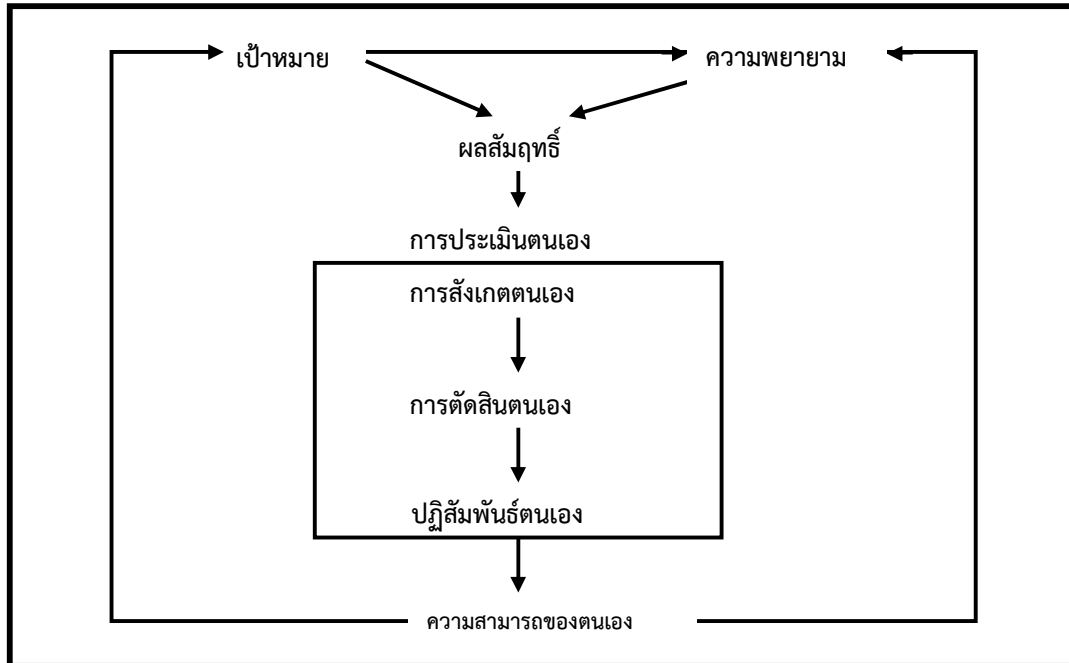
โดยสรุป การประเมินตนเอง หมายถึง กระบวนการประเมินหรือตัดสินใจของผู้เรียนว่าตนเองสามารถปฏิบัติได้ตามเกณฑ์และมาตรฐานที่กำหนดไว้หรือไม่ เพื่อการปรับปรุงและพัฒนาจุดอ่อนของตนเองให้ดีขึ้น

ดังนั้นการประเมินตนเองจึงเป็นสิ่งสำคัญในการเรียนรู้ของผู้เรียนโดยการกำหนดเป้าหมายและการติดตามและประเมินการเรียนรู้ของตนเอง การประเมินตนเองต้องการให้นักเรียนคิดอย่างวิเคราะห์ว่านักเรียนได้เรียนรู้อะไรไปบ้าง เพื่ออธิบายมาตรฐานของการปฏิบัติงานได้อย่างเหมาะสมและเพื่อใช้มาตรฐานนั้นในการปฏิบัติงาน การประเมินตนเองเป็นการส่งเสริมนักเรียนเพื่อตรวจสอบตนเองและตัดสินใจว่าควรใช้เกณฑ์อะไรในการตัดสินงานมากกว่าการตัดสินที่ขึ้นอยู่กับครูหรือผู้มีอำนาจแต่เพียงอย่างเดียว การพัฒนาทักษะในการประเมินตนเองเป็นหัวใจของการศึกษา (Boud 1995, Boud & Falchikov. 1989) ซึ่งสอดคล้องกับแนวการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 หมวด 4 มาตรา 22 ที่บอกว่า การศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542. 2542) จะเห็นได้ว่าตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติที่กล่าวมานั้น ผู้เรียนถือว่าสำคัญที่สุด ทั้งในเรื่องความสามารถเรียนรู้และการพัฒนาตนเอง

นอกจากนี้ John A. Ross (2006) ได้ให้เหตุผลการประเมินตนเองของนักเรียนไว้ 5 ประการคือ

1. ความต้องการเกี่ยวกับการประเมินงานของนักเรียนมีมากขึ้น โดยเฉพาะการให้โอกาสนักเรียนสร้างเกณฑ์การตัดสินผลงาน มีข้อตกลงของนักเรียนในการประเมินงานเพิ่มขึ้น
2. มีความสัมพันธ์กันในข้อคิดเห็นว่าการประเมินตนเองให้วิธีการประเมินที่หลากหลายซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในความสนใจและตั้งใจของนักเรียน
3. การประเมินตนเองมีลักษณะเด่นเฉพาะเพื่อช่วยในการวิเคราะห์ ปรับปรุงและพัฒนาตนเอง
4. ครูบางคนอภิปรายว่าการประเมินตนเองมีประสิทธิผลมากกว่าเทคนิคอื่นๆ
5. นักเรียนมีการเรียนรู้มากกว่าเมื่อนักเรียนรู้ว่านักเรียนจะประเมินอะไรที่นักเรียนได้เรียนรู้

Ross และคนอื่นๆ (2002-a) แนะนำว่าการประเมินตนเองให้ผลสัมฤทธิ์และปรับปรุงพฤติกรรมของนักเรียนสูงขึ้น โดยอธิบายการค้นพบบนฐานทฤษฎีความคิดทางสังคมของ Bandura (1997) ดังภาพประกอบ 1

ภาพประกอบ 1 รูปแบบการประเมินตนเองในการพัฒนาการเรียนรู้ (ที่มา Ross, 2006 : How Self-Assessment Contributions to Learning: adapted from Ross et al., 2002-a)

จากภาพประกอบ 1 การประเมินตนเองประกอบด้วย 3 ขั้นตอนเป็นการควบคุมนักเรียนที่ใช้การสังเกตและแปลความพฤติกรรมของนักเรียน หนึ่ง-นักเรียนสังเกตตนเอง ด้วยความรอบคอบเฉพาะด้านการปฏิบัติงานที่สัมพันธ์กับมาตรฐานความสำเร็จ สอง-นักเรียนสร้างการตัดสินใจด้วยตนเองโดยทั่วไปและพบเป้าหมายเฉพาะอย่างไร สาม-คือการตอบสนองตนเอง การแปลความระดับของเป้าหมายผลสัมฤทธิ์ที่แสดงว่านักเรียนพึงพอใจในผลการกระทำอย่างไร ในการฝึกการวัดและประเมินตนเองมีผลกระทบต่อ การวัดและประเมินตนเองของนักเรียนด้วยการเน้นความตั้งใจของนักเรียนในการปฏิบัติเฉพาะด้าน ด้วยการจำกัดความมาตรฐานนักเรียนใหม่ที่ใช้ตัดสินความสำเร็จ และด้วยการให้ข้อมูลย้อนกลับของครูเพื่อเป็นแรงเสริมทางบวกของการปฏิบัติงานที่ถูกต้อง อิทธิพลของการฝึกการวัดและประเมินตนเองที่มีความเป็นไปได้อย่างมากขึ้นที่นักเรียนจะแปลความหมายของการปฏิบัติงานราวกับผู้มีความเชี่ยวชาญอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุดของสมรรถภาพตนเอง

เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินตนเอง ที่ได้รับความนิยมและใช้มากในปัจจุบันมี 6 ประเภท คือ มาตรฐานประมาณค่า (Rating Scale) แฟ้มผลงาน (Portfolios) แบบตรวจสอบรายการ (Checklist) อนุทิน (Journal) แบบสอบถามปลายเปิด (Open-end Questionnaire) และ การให้คะแนนแบบรูบริกส์ (Scoring Rubrics)

Heidi Andrade (2008) ได้เสนอแนวทางในการประเมินตนเองโดยการใช้รูบริกส์ในฐานะที่เป็นเครื่องมือการประเมินตนเองของนักเรียน โดยให้นักเรียนเป็นผู้สร้างรูบริกส์เป็นข้อความที่เป็นรายการเกณฑ์และอธิบายระดับต่างๆของคุณภาพจากดีเลิศจนถึงต่ำ เมื่อออกแบบอย่างระมัดระวังแล้วรูบริกส์สามารถให้แนวปฏิบัติที่

สำคัญกับนักเรียนได้โดยปราศจากการฝืนใจและสามารถเป็นสิ่งที่มีความหมายต่อการวัดและประเมินตนเอง กระบวนการของรูบริคส์ที่อิงการวัดและประเมินตนเองประกอบด้วยขั้นตอนพื้นฐาน 3 ขั้นตอน

1. การกำหนดความคาดหวังที่ชัดเจน

ความคาดหวังสำหรับกิจกรรมหรือการปฏิบัติงานควรพูดให้แจ่มแจ้งชัดเจนจากครู นักเรียนหรือทั้งสองอย่างใดอย่างหนึ่ง บัณฑิต ครูถามนักเรียนเพื่อร่วมกันกำหนดคุณภาพขนาดของเกณฑ์ในรูบริคส์ เช่น ทำข้อความที่เป็นความคิดเห็นให้ชัดเจน สนับสนุนด้วยความจริง และน่าเชื่อถือเป็นส่วนหนึ่งของเกณฑ์ความคิด และเนื้อหา ถามคำถามและข้อคิดเห็นและปรับปรุงรูบริคส์ให้ชัดเจนตามที่ต้องการ จนครูมีความมั่นใจว่านักเรียนเข้าใจและยอมรับรูบริคส์ที่สร้างขึ้น ครูจึงให้นักเรียนเริ่มงานที่ได้รับมอบหมาย

2. การปฏิบัติการประเมินตนเอง

นักเรียนสร้างงานที่ได้รับมอบหมาย นักเรียนติดตามความก้าวหน้าของงานที่ได้รับมอบหมายโดยการเปรียบเทียบการปฏิบัติกับเกณฑ์ของรูบริคส์ที่กำหนดไว้

3. การปรับปรุง

นักเรียนใช้ผลสะท้อนกลับจากการประเมินตนเองตามเกณฑ์ของรูบริคส์เพื่อเป็นแนวทางการปรับปรุงงาน ซึ่งอาจจะเป็นการปรับปรุงงานเดิมให้ดียิ่งขึ้น หรือนำไปใช้ในการพยายามพัฒนาการปฏิบัติงานชิ้นใหม่ให้ดียิ่งขึ้น ทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้และพัฒนาตนเอง

ดังนั้นครูจึงต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับรูบริคส์และการสร้างรูบริคส์ให้ชัดเจน เพื่อจะได้นำไปถ่ายทอดและมีกรอบให้นักเรียนสามารถสร้างและใช้รูบริคส์ได้อย่างมีความเข้าใจ ยุทธวิธีสำหรับการสอนการประเมินตนเอง 4 ขั้นคือ

1. นักเรียนช่วยกันนิยามเกณฑ์การประเมิน (ด้วยความช่วยเหลือของครูในการสร้างรูบริค (Rubric) ที่แสดงความคาดหวังของการปฏิบัติงานและเกณฑ์ในการแปลความหมาย)

2. สอนนักเรียนว่าใช้เกณฑ์อย่างไร (รูปแบบการใช้รูบริคส์ด้วยตัวอย่างการประเมินการปฏิบัติ)

3. ให้ผลสะท้อนกลับการประเมินตนเองของนักเรียน (ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการอภิปรายความแตกต่างระหว่างการประเมินตนเองและการวัดและประเมินโดยเพื่อนหรือครู)

4. ช่วยนักเรียนในการใช้ข้อมูลการประเมินเพื่อพัฒนาแผนปฏิบัติการ (ค้นหาแนวทางในการปฏิบัติงานและอธิบายยุทธวิธีสำหรับพิชิตจุดอ่อน

จุดแข็งของการประเมินตนเองสามารถพัฒนาโดยการฝึกอบรมนักเรียนและจุดอ่อนแต่ละอย่างสามารถลดได้โดยการปฏิบัติของครู การประเมินตนเองมีความหมายในทุกวิชา ถ้านักเรียนดำเนินการนักเรียนสามารถประเมินได้และถ้านักเรียนสามารถประเมินได้นักเรียนสามารถพัฒนาได้ (If students produce it, they can assess it; and if they can assess it, they can improve it) (Heidi Andrade. 2008)

เอกสารอ้างอิง

- อวยพร เรืองตระกูล และสุนทรพจน์ ดำรงค์พานิช. (2551) “การประเมินตนเองเพื่อการพัฒนา,” **เติมเต็มความรู้ : รู้คิด- รู้ทำ.** หน้า 6-1 ถึง 6-26 .
- Boud, D. & Falchikov, N. (1989). “Quantitative studies of student self-assessment in higher education : a critical analysis of findings,” **Higher Education.** 18 : 529-549.
- Boud, D. (1995). “Implementing Student Self-Assessment,” **Higher Education Research and Development Societynof Australasia Incorporated.** (HEEDSA green guid, no.5.)
- Andrade, H.L.(2008) “Self-Assessment Through Rubrics,” **Educational Leadership.** 65(4), 60-63. The Cambridge Assessment Network. Homepage. (2010). <<http://www.assessnet.org.uk/>> 2 February, 2010.
- Wikipedia. Homepage. (2010). <<http://en.wikipedia.org/wiki/Self-assessment>>10 February, 2010.
- Ross, J. A. (2006). “The Reliability, Validity, and Utility of Self-Assessment,” **Assessment, Research & Evaluation.** 11(10).